

C-1

15

"Impuls" 3, 1976

ANNE-LISE LAFFERTY

C-1

UTDRAG AV FAMILIETEORI*

PRESENTASJON AV ENKELTE SENTRALE BEGREPER.

Jeg vil i denne artikkelen ta opp hva endel teoretikere har sagt om familieinteraksjoner, og jeg håper at dette kan gi en oversikt over noen viktige familiebegreper. Mange har arbeidet innenfor dette feltet. Aktuelle navn er Wynne, Lidz, Haley, Ferreira, Kirschenbaum, Gehrke, Spiegel, Zerk, Rubinstein, Laing, Brodey, Bowen, etc. Tre viktige forskningsteam er Wynne-gruppen, Palo Alto-gruppen og Lidz-gruppen..

Det er umulig å omtale begreper som har med familiedynamikk å gjøre uten samtidig å si noe om utviklingen av schizofreni. Det er et faktum at mesteparten av forskningen på dette feltet er blitt gjort som forsøk på å forstå den schizofrene og hans familie og de patogene sidene ved familieinteraksjonen som ble antatt å være avgjørende for utviklingen av schizofreni.

Levy introduserte i 1943 begrepet "den overbeskyttende mor". "Den schizofrenogene mor" var et begrep som først ble anvendt av Frida Fromm-Reichman. Denne typen mødre ble beskrevet som inadekvate,

★
Redaksjonen beklager den noe uklare språkbruken i denne artikkelen. Vi har oversatt den fra engelsk under tidspress. Angående innholdet har en del av stoffet falt ut av sin kontekst. Dette skyldes at artikkelen har sin opprinnelse i en forelesningsrekke Anne-Lise Lafferty holdt i USA. Derfor måtte redaksjonen sløyfe enkelte avsnitt fordi disse forutsatte kjennskap til hele forelesningsrekken (blant annet transaksjon, kommunikasjon, nivåaspekt).

passive og likegyldige. Det man la mest vekt på helt fram til 50-årene var altså mor-barn forholdet. Fra 50-årene og i begynnelsen av 60-årene begynte man å snakke om den patogene familie. Man begynte å innse at patologien eksisterer i familien som helhet. Fokus ble altså lagt på pasienten i familien, og en implikasjon av denne tilnæringsmåten er at pasienten er et symptom på familiepatologien. Å arbeide med pasienten isolert fra familien ble derfor sett på som utilstrekkelig.

BOWEN

Et viktig navn innenfor denne forskningen er Bowen. Utgangshypotesen for hans studier var at schizofreni utviklet seg som et resultat av en uløst symbiotisk binding mellom mor og barn. Da han undersøkte mor-barn dyaden, konkluderte han med at det eksisterte en slags proaktiv identifisering mellom moren og barnet. Moren misoppfatter barnet i samsvar med sine egne intrapsykeiske konflikter, og det som begynner som en følelse hos moren, blir en realitet for barnet.

Objektivisering. Dette vil si at moren har så mange ubevisste behov at hun ikke kan se barnet slik det "virkelig" er. Barnet blir den "betydningsfulle andre" for moren og setter henne i stand til å fungere emosjonelt balansert - på bekostning av barnets behov. Denne stabiliseringen av moren gjør det mulig for foreldrene å ha et mindre angstfylt forhold enn de ellers ville hatt. Faren i denne typen familie er perifert plassert, og forholdet mellom foreldrene karakteriseres av stor emosjonell avstand, eller som Bowen sier "emotional divorce". Forholdet mellom foreldrene blir opprett holdt gjennom barnet. Ved å være hjelpeløs for moren, dvs. ved å være et hjelpeløst vesen, oppnår barnet en mor som er mer stabil, mindre engstelig og lettere å forutsi. Både moren og barnet klarer gjennom denne dynamikken å være slik at den ene er hjelpeløs og den andre sterk. Eller sagt på en annen måte: Barnet lærer å handle på en måte som tilfredsstiller det (dvs. gir det en sjanse til å forutsi moren og gir det en pos. selvaktelse. Disse handlingene fra barnets side kan naturligvis ta mange ulike former, avhengig av den bestemte mor-barn interaksjonen.) Det psykotiske gjennombruddet i denne typen familie vil finne sted i puberteten når trusselen om adskillelse blir akutt.

Bowen forandret senere sin hypotese til å omfatte hele familien. Han konkluderer i 1965 med at "the symbiotic emotional oneness was not an entity in itself but a fragment of a larger family emotional oneness." (Bowen 1965). Egenskaper ved det familiesymbiotiske mønstret tilsvarer mor-barn symbiosen. Den "undifferentiated family ego mass" kan fungere som et "helt" ego i motsetning til hos sunne familier der hvert ego er autonomt. Selv om den grunnleggende strukturen i Bowen's teori fremdeles er trekanten, utvider han sin teori til også å omfatte nettverk og tre-generasjonshypotesen. Han mener at graden av differensiering innen familien blir kommunisert gjennom generasjoner, og at man trenger minst 3 generasjoner før en person i familien kan nå den type differensiering som produserer schizofreni. Hans tre-generasjonshypotese går ut på følgende: "The grandparents were relatively mature but the combined immaturities were acquired by one child who was most attached to the mother. When this child married a spouse with an equal degree of immaturity and when the same process repeated itself in

the third generation it resulted in one child with a high degree of immaturity while the other siblings were more mature " (Bowen, 1965).

BRODEY

Brodey bygger mye av sin tenkning på Bowens teoretiske grunnlag. Også han ser på symbiotiske familierelasjoner som en "udifferensiert ego masse". Han kaller det imidlertid; "the narcissistic system and family relationships where the unexpected is so reduced that each family member can predict how the other will behave within the family constellation. This being so, each member takes on the responsibility that most of us happily, to a large degree, escape." (Brodey, 1959). Dette vil si at individet oppfatter omverdenen selektivt i overensstemmelse med indre behov. Vanligvis er eksternalisering en ego-formidlende funksjon som tar vare på forholdet mellom indre behov og ytre realiteter, og som etablerer det psykoanalytikere kaller sunne objektreelasjoner.

I et narcissistisk forhold blir de indre ideer sterkere fokusert fordi de ego-formidlende funksjonene er mangelfulle. Han kan snakke om forestillings-reelasjoner i motsetning til objekt-reelasjoner, der forestillings-reelasjonene representerer en forvrengning av den ytre realitet for å få den til å stemme overens med forestillingen framfor å la realitetene bestemme forestillingene. Det som i virkeligheten er typisk for patologiske familier er at eksternaliseringen skjer uten at ego prøver ut realitetene. Becker ville kalle dette en situasjon kjennetegnet av få handlingsmuligheter og derfor lav selvfølelse. Becker påpeker også at fantasivirksomhet og symbolismer må finne næring i realitetene. I et patologisk forhold blir barnet offer for foreldrenes projeksjoner. Et narcissistisk forhold vil derfor være karakterisert av, (1) at en person forholder seg til andre ved i virkeligheten å forholde seg til fragmenterte eller disintegreerte deler av sitt eget selv, og dette projiseres på den andre. (2) Den andre personen går inn i dette forholdet og lever opp til den andre personens forventninger. Dette tilsvarer tankegangen om at personer utagerer gjennom hverandre, for eksempel kan en person i familien unnlate å forholde seg til sin egen svakhet ved at han fokuserer på en av familiemedlemmenes svakhet. Brodey mener at symptombæreren eller den utpekte pasient, sees på som den personen som har inkorporert de komplekse og uforenlige idéene som de andre familiemedlemmene har eksternalisert. Han hjelper de andre og dermed kan familiekonfliktene være i balanse. Han kan ikke selv skape en identitet som går ut over de rudimentene som er andre menneskers projeksjoner. Følgende av dette er at barnets ego ikke er i stand til å leve et liv utenfor familien.

LIDZ

I det følgende skal jeg presentere noen av Lidz begreper. Han legger vekt på at familien må leve opp til visse essensielle krav angående funksjon og organisering, for eksempel hoveddifferentiersier-

ingen mellom kjønn og genrasjonsskiller mellom barn og foreldre. Foreldrene må danne en allianse vis-a-vis barnet. Mønstrene for kommunikasjon (innen familien) må være forønderlige, slik at foreldrene står til disposisjon for barnets følelser og synspunkter, og at familien er i stadig interaksjon med verden rundt slik at barnet kan få en "public ideology". Mennesket er avhengig av andre for definisjonen av seg selv og for den språkbruken det trenger for å tilpasse seg samfunnets konvensjoner. I familier hvor disse behovene ikke blir tilfredsstillet vil et barn vokse opp i et emosjonelt familiemiljø, uten de kulturelt aksepterte ideene om virkelighet og mening. Lidtz mener at foreldrenes formidling av en ideologi som ikke tilsvarende en "public ideology", kan ødelegge barnets læring av symbolbruk og meningsinnhold. Barnet vil ikke lenger være i stand til å kunne benytte seg av det allmenne meningssystem som kulturen representerer. For eksempel så vet vi at barn av første generasjonsemigranter kan ha problemer på grunn av konflikt mellom familieideologi og samfunnsideologi. Lidtz har beskrevet to typer familiemønstre som hindrer barnets utvikling av en integrert identitet, og som skaper problemer for uavhengighetsprosessen i ungdommen. De to typer mønstre er den "skjeve" (skewed) familien og den "splittede" (schismatic) familien. I den "skjeve" familien er det den mest patologiske av ektefellene som dominerer i hjemmet. Dette er akseptert av den andre parten og ofte vil hele familien behandle patologien som om den var normal, og familien prøver sammen å dekke over alvorlige og påtrengende problemer. Hele kommunikasjonsnettverket er innstilt på å unngå konflikt. (Som vi senere skal se, ligner dette pseudogjensidigheten som Wynne snakker om). I den "splittede" familien er foreldrene i stadig kamp med hverandre. Det er et sterkt åpent uttrykk for konflikt. (Det ligner pseudoaggresjon). Tretter, skilsmissetrusler og stadig uenighet, er typisk for dette forholdet.

Lidz beskriver enkelte betingelser som må være oppfylt for at en familie skal kunne fungere skikkelig: (1) Man må passe på at generasjonsgrensene blir overholdt. (2) Utformingen av foreldrerollen må være a) i samsvar med eget kjønn, b) i samsvar med foreldrerollen, c) i samsvar med sosiokulturelle forventninger. (3) Foreldrene må danne en gjensidig allianse. (4) Familien må hjelpe barnet til å utvikle den erotiske tilknytningen til foreldrene før latens-perioden og frigjøring fra incestøsner i puberteten og ungdommen. (5) Det intrafamiliære kommunikasjonsmønsteret må være modifiserbart, slik at familiemedlemmene kan kommunisere med hverandre og samtidig kunne ha forhold til mennesker utenfor familien. Lidz sier det slik: "The spouses need to form a coalition as members of the parental generation maintaining their respective gender-linked roles and be capable of transmitting instrumentally useful of adaptations to the society in which they live." (Lidz, 1958). Det er viktig at foreldrene da utgjør en allianse som følger kjønnsrollemønstrene til barna, fordi dette har tilpasningsverdi for barna. Man kan her peke på et sentralt punkt. I dysfunksjonelle familier spiller barnet ut fragmenterte eller uakseptable deler ved foreldrene, for på denne måten å kunne avgrense foreldrene og seg selv. Forutsetningen for at barnet kan danne et selv, er at det adskiller seg fra foreldrene. Dette er også nødvendig for anvendelse av kategorier og for å tenke begrepsmessig, dvs. vi trenger å være adskilte individer. Det er mulig at et barn som ikke kan avgrense seg fra andre objekter og erfaringer, heller ikke er i stand til å tenke i kategorier og systematisere.

WYNNE

Så skal vi ta for oss Wynnes synspunkter. En hovedhypotese for Wynne er at ethvert menneske kontinuerlig strever for å utvikle en følelse av personlig identitet. Bevisst eller ubevisst er det dette en gjør gjennom hele livet. Identitetsprosessen er i følge Wynne: "Ego functions through which the self continually becomes differentiated from objects". (Wynne, 1958). Med andre ord går det på hvordan en skiller seg fra verden. Derfor må individet se på relasjonsaspektet så vel som identitetsaspektet. Men denne prosessen hvor man stadig avgrenser seg og opprettholder og skaper identitet, kan føre til 3 forskjellige løsninger eller 3 forskjellige komplimentære forhold: (1) gjensidighet, (2) pseudogjensidighet; (3) pseudoaggressivitet. Pseudogjensidighet er en type "relatedness" hvor familiemedlemmene er overopptatt med å passe sammen i formelle roller, på bekostning av individuell identitet. Mens i genuin gjensidighet opplever medlemmene familien personlig identitet og adskilthet.

"The pseudo-mutual relation involves a characteristic dilemma. Divergence is perceived as leading to disruption of the relation and therefore must be avoided but if divergence is avoided growth of the relation is impossible. The picture here then is that the family hang on to each other, to the exclusion of the possibilities for autonomous identity." (Wynne, 1958). I pseudogjensidige forhold blir medlemmene truet av alle tegn på avvik fra forventede måter å samhandle på innen familien. Man kan tenke seg at medlemmene trenger stereotype, snevre og rigide interaksjoner, slik at de kan fortsette å opprettholde sin selvavgrensning. Dette betyr at avvik fra forventet adferd truer medlemmenes identitetsfølelse. Dermed får disse gjensidige reaksjoner overlevelsesverdi. Et uttrykk for personlig autonomi eller selvstendighet hos en av medlemmene blir ikke bare opplevd som opprivende i forhold til den spesielle reaksjon, men som en trussel for hele forholdet. Personene blir altså tvunget inn i gamle rollemønstre hvor alt nytt og uventet blir forsøkt unngått, slik at utvikling og vekst i forholdet blir umulig.

Man ser at dette er nokså likt Brodey. Avvik fra dette rigide rollemønsteret blir unngått ved dannelsen av subkulturer innen familien. Subkulturene består av myter og legender som understreker de farlige konsekvensene ved enhver art av rolleavvik. I den grad avviket eksisterer, vil det bli oversett eller fortolket på forvrengte måter. Wynne bruker uttrykket "rubber-fence" for å beskrive at det nesten er umulig for den preskizofrene pasient å unngå familiesystemet. Og Wynne har gjennom senere forskning vist hvordan familiekommunikasjonen både vil være fragmentert og amorf, - noe som gjør det ytterst vanskelig å fokusere på et felles meningsfelt. Han mener at barn som vokser opp i slike familiestrukturer internaliserer denne strukturen gjennom oppveksten. Ego og superego blir ikke bare formet gjennom identifisering med foreldrene, men hele familiestrukturen internaliseres. "The fragmentation of experience, the identity diffusion, the disturbed modes of perception and communication and certain other characteristics of the acute reactive schizophrenic personality struc-

tures are to a significant extent derived by processes of internalization from characteristics of the family social organization." (Wynne, 1958).

Det schizofrene gjennombrudd blir nå sett på som en identitetskrise der barnet må konfronteres med trusselen om å måtte bryte med familiestrukturen. Lidelsen er både et forvirret forsøk på individualisering (selvstendighetskampen) og en måte å opprettholde familiestrukturen på. For Wynne vil derfor de schizofrene symptomer representere et kompromiss mellom å være uttrykk for individualisering og samtidig mangel på individualisering.

Wynne sier at innen hvert forhold må man skille mellom instrumentelle og ekspressive oppgaver, og disse må stå i et eller annet forhold til hverandre. Det pseudogjensidige forholdet er karakterisert ved det faktum at medlemmene er intenst opptatt med å forsøke å skape følelsen av samhörighet og fellesskap - på bekostning av instrumentelle oppgaver. Men de gjør dette egentlig ved å få medlemmene i forholdet til å vende seg bort fra målrettede, felles oppgaver, - samværet som de så desperat etterstrever, blir i virkeligheten underminert. Gjensidighet kan imidlertid bare bli oppnådd gjennom felles oppgaver med et konkret innhold. Når basis for gjensidighet mangler, vil hele forholdet bli redusert til et pseudoforhold hvor distanse dominerer i stedet for nærhet. Gjensidighet uten innhold vil i sterk grad gjøre familiemedlemmene svært vare for uenighet innen familien. Men samtidig vil det være vanskelig hvis ikke umulig å felles kunne bekrefte hverandres opplevelse.

I sin behandling har Wynne fokusert på hva ting betyr for familien. Dette vil si at han blir opptatt av å få alle medlemmenes opplevelse av mening klarlagt for om mulig å kunne hjelpe dem til å oppleve et egentlig fellesskap. Han forsøker å finne ut hvilke aspekter ved familiesamhandlingen som underminerer individets evne til å stole på egen opplevelse.

Wynne skiller mellom to måter å forhandle om mening på:

- 1) "injectional" mening, og
- 2) "concealmental" mening.

Den første går på at en person direkte influerer den andre med sine meninger, idéer, følelser, impulser. Wynne ser denne typen samhandling som en åpen handling i motsetning til projeksjon som er intrapsykisk og derfor en skjult prosess. Slik attribuering er særlig effektiv når den blir rettet mot subjektive aspekter hos den andre personen. Selv om personen protesterer, er det vanskelig for ham å overbevise den som attribuerer at han ikke har rett. Hvis personen på denne måten blir mystifisert, vil han samtidig bli avhengig av den som mystifiserer. Dette forekommer særlig i mor-barn relasjonen under dekke av ønsket om å hjelpe eller å lære opp. Man kan tydelig se hvordan pseudogjensidige forhold vil utvikle seg når medlemmene har stereotype oppfatninger av hverandre. "If either person gives few cues or is insensitive to those offered by others, a tendency will arise to attribute meaning inaccurately. And because we need to share meanings in order to relate to one another there can soon arise a wish to impose or inject meanings onto the other. If the injection succeeds, if the other person accepts the attribution then con-

censual validation will seem to have been achieved no matter how shaky or even false its underpinnings are." (Wynne, 1958).

Individer som opplever den håpløsheten som er typisk i pseudogjensidige forhold når det gjelder å finne felles mening, kan bli brukt på måter som vil bidra til mer avhengighet og kognitiv forvirring. Dette å skjule mening er en effektiv måte å fikserte et forhold eller bringe det tilbake i balanse. "Concealment of meaning forestalls separation and individuation by leaving the other person perplexed, mystified, and unable to find some solid reference points for consensual validation." (Wynne, 1958).

Wynne har et annet begrep han kaller pseudoagresjon. Da er forholdet karakterisert ved kronisk konflikt og stor avstand mellom familie-medlemmene. Familien tør ikke virkelig oppleve ekte sinne eller dypere følelser slik at de kan ha muligheter for en genuin kamp. Vi ser således at enten familien lever i et pseudogjensidig eller pseudoaggressivt forhold, så er hovedproblemet i begge tilfeller at medlemmene er redde for å oppleve autentisk fellesskap og dermed genuine følelser og egentlig gjensidighet. De forsvarer seg mot å oppleve separasjon, ekte sinne, ekte ømhet og ekte intimitet.

LAING

La oss gå videre med noen av Laings begreper. Han har lånt mystifiseringsbegrepet fra Marx. Marx definerte mystifisering som "a plausible misrepresentation of what is going on (process) or what is being done (praxis), in the service of the interests of one socioeconomic class (the exploiters), over or against another class (the exploited)". (Laing, 1965). Utbytting blir misrepresentert som å være velvilje eller generøsitet. Dette forvirrer de utbyttede til å føle seg forent med sine utbyttere eller til å føle takknemlighet overfor det utbytterne gjør for dem. Dette gjør det urimelig å bli sint eller så mye som tenke på opprør. På dette viset vil vi mystifisere barnet, dersom det vi i realiteten gjør blir framstilt som det beste for barnet, selv om det da tjener våre egne interesser. Gjennom denne prosessen vil barnet begynne å føle seg i ett med de foreldre som "utbytter" det. Barnet vil på sin side føle takknemlighet overfor "utbytterne", og det vil oppleve at opprør mot deres autoritet vil være galskap. La oss ta et eksempel på dette. Barnet sier: Jeg elsker å være hos moren min fordi jeg trenger henne, istedet for å si: Jeg må være hos mor fordi hun trenger meg. Her kunne det være på sin plass å presisere hva Laing mener med mystifisering. Hos Laing dekker begrepet selve tilstanden og det at en bidrar til å opprettholde tilstanden. Å mystifisere i denne betydning av ordet vil si at en aktivt lurer, tilslører eller fører bak lyset eller maskerer det aktuelle saksforhold. Dette kan da være erfaring, handlinger eller andre forhold som er "oppe til debatt". Mystifisering fører til forvirring. Denne forvirring gjør at en person ikke greier å se hva som blir opplevd, hva som blir gjort eller hva som skjer på en adekvat måte. Saksforholdet unnslipper så å si. Dette fører til at personen erstatter falsk med sann forståelse av

den aktuelle praksis. Tilstanden er forvirrende for individet, og han opplever seg ikke nødvendigvis som mystifisert. Ei heller trenger dette å være en konfliktfri tilstand. Men det vil si at konflikten ikke er autentisk. Mystifisering vil legge et tåkeslør over konflikten reelle saksforhold. I tillegg vil den mystifiserte personen pr. definisjon være forvirret, men trenger ikke nødvendigvis subjektivt oppleve at han er det. Den mystifiserte person kan oppleve falsk fred, falsk ro, eller inautentisk konflikt eller forvirring over ikke-reelle saksforhold. Nå er det klart at en viss grad av mystifisering er en del av hverdagen. En vanlig måte å mystifisere på er å bekrefte innholdet i en erfaring, samtidig som en ikke bekrefter erfaringens modalitet eller form. For eksempel dersom to personers oppfattelse av en situasjon ikke er sammenfallende, kan den ene personen si: "Det er bare noe du innbiller deg." Eller en person kan si til en annen som svar på et utsagn: "Det må være noe du har drømt". M.a.o. opplevelsen blir mistenkeliggjort. En annen form for mystifisering, er at istedenfor å bekrefte innholdet i en annens erfaring, erstattes denne erfaring med at den som mystifiserer attribuerer sin opplevelse som sammenfallende med den andres opplevelse. Dette tilsvarende Brodeys beskrivelse av mor/barn-forholdet.

Enda en form for mystifisering er når en person ikke bekrefter innholdet i en annens erfaring og erstatter dette ved å attribuere en erfaring som er sammenfallende med den andres erfaring. Dette er eksempel på en narcissistisk posisjon. I denne forbindelse vil jeg gi et eksempel fra Laing: La oss tenke oss at et barn leker og koser seg om kvelden. Mora er trøtt og vil at barnet skal legge seg. Mora kan gå rett på sak å si: "Jeg er trøtt. Jeg vil at du skal gå å legge deg," eller hun kan si: "Jeg vil at du skal gå å legge deg, fordi jeg ønsker det" eller ".gå til sengs, fordi det er leggetid". En mystifiserende måte å få barnet i seng på, vil være å si: "Jeg er sikker på at du er trøtt, kjære, og du vil sikkert legge deg." Mystifisering foregår her på ulikt vis. Det som framstår som en attribuering av hva barnet føler (du er trøtt), er egentlig en beskjed om å gå til sengs. Mora forteller hva barnet føler, det kan eller ikke kan være trøtt, og det han blir fortalt han føler, det føler hans mor. Hvis vi antar at barnet ikke føler seg trøtt, kan det motsi sin mors utsagn. Barnet kan da bli utsatt for flere mystifiserende trekk fra sin mors side: "Jeg vet best" eller "var nå ikke umulig".

Et annet sentralt begrep hos Laing er "pseudobekreftelse". Han har vært svært opptatt av bekreftelse og identitet. Vi trenger andre for å bli bekreftet. Pseudobekreftelse vil si at en person bekrefter ditt falske selv. Med andre ord, den ene bekrefter en fiksjon av hva den andre er. Det vil si han henvender seg ikke til personen slik han "egentlig" er, men heller til et bilde av det han tror den andre er. Og samhandling fortsetter på et slikt plan, og er presis det vi ser i dysfunksjonelle familier. Den personen som lever i et forhold som kjennetegnes av "pseudobekreftelse" er begrenset fordi han ikke kan prøve ut forhold der han kan eksperimentere med en mer utvidet identitet, - med andre ord han får ikke anledning til å overskride trange definisjoner av hvem han er. Dette faller sammen med foreldrenes beskyttelse slik at det vil bli mindre anledning til å etablere egen mening.

Når det gjelder definisjonen av virkeligheten, er den basert på

vår språkbruk og et sett av konvensjoner når det gjelder tolkning av virkeligheten. (F.eks. definisjon av galskap, kjønnsrolledefinisjoner o.l.) Opprettholdelse og eventuell forandring av et symbolsk meningsfelt er en gjensidig sosial aktivitet. Det er lett å se hvordan pseudobekreftende forhold oppstår, siden vi er så avhengig av andres bekræftelse på vår identitet. Et individ som er låst i et pseudogjensidig forhold har store vansker med få tak i mange aspekter ved forholdet, og han forblir mystifisert.

GEHRKE & KIRSCHENBAUM

Gehrke og Kirschenbaums utgangspunkt for sine hypoteser er at foreldrene (ektefellene) trenger hverandre for å overleve. De introduserer begrepet "overlevelsesmyten". Alle familier er avhengig av en eller annen myte. Barnet kommer i et dilemma når foreldrene på en eller annen måte trenger det for sin følelsesmessige overlevelse. Rollefordeling og adferdsmønstre blir innen familien organisert slik at medlemmene føler de kan overleve. Det motsatte av overlevelsesmyten er "realitetsoverlevelsestanken" - vi vet hva vi virkelig trenger for å overleve. Familieterapi blir for dem en bevegelse fra "survival myth" til "survival reality".

Gehrke og Kirschenbaum har i sitt arbeide funnet tre familiemønstre.

- 1) Den repressive familien, hvor overlevelse er avhengig av undertrykking av oralt aggressive impulser hos foreldrene. Familien vil på overflaten synes symptomfri og produktiv. Foreldrenes kommunikasjon kan betegnes som fornuftig og intelligent og hensynsfull. Men problemet kommer til uttrykk gjennom barnets symptomer. Dette mønstret ligner på pseudogjensidighet.
- 2) I den ungdomskriminelles familie makter ikke den ene å svare på de seksual-aggressive impulsene hos den andre. Familiens konversasjon kjennetegnes ved bebreidelser, avbrytelser, inadekvate bemerkninger og gjensidig underminering. Familiens medlemmer kan aldri bli enige om hvilken regel de skal leve etter. Barnet vil leve ut foreldrenes fortrenge impulser, - dette ligner på pseudo-aggressivitet.
- 3) I selvmordsfamilien er innholdet i myten det at ingen av familie-medlemmene kan overleve alene; og dermed må ingen forlate familien. Barnets funksjon er å leve ut foreldrenes aggresjon og samtidig fungere som støtte for foreldrene. Alle konflikter maskeres eller benektes, og barnet vil ofte reagere med selvødeleggelse eller selvmordstendenser.

HALEY

I sitt syn på patologiutviklingen så vel som psykoterapi har Haley et "strategisk" utgangspunkt. Han ser ikke motivasjon som noe inne i individet, men noe som hele tiden spilles ut gjennom individets strategier. Han har beskrevet to typer patologiske ekteskapsforhold, det ene er "fighting" (pseudoaggressiv), det andre "avoidance" (unngåelse, pseudogjensidighet). For Haley er ekteskapet en prosess hvor ektefellene hele tiden definerer sitt forhold til hverandre. Under kommunikasjon kan man ikke unngå å definere sitt forhold til den annen. Denne definisjonen er implisitt i all samhandling. "The process of working out the satisfactory marital relationship can be seen as a process of working out shared agreements largely undiscussed between two people." (Haley, 1963).

Det vil oppstå uenighet i forholdet mellom dem, og dette må de løse gjennom å definere det forholdet de ønsker å ha til hverandre. Haley er opptatt av hvem av ektefellene som setter reglene for forholdet. Han sier at ekteskaplige konflikter kan innebære:

- 1) Uenighet om hvilke regler de skal leve i samsvar med,
- 2) Uenighet om hvem som skal fastsette reglene;
- 3) Forsøk på å tvinge eller presse gjennom regler som er motstridende.

Videre sier han at når ektefellene oppdager sider ved hverandre som de ikke kan tolerere, kan det oppstå konflikter om hvilke meninger eller ideer de skal undertrykke for å komme fram til kompromisser. Hvis de ikke kan tolerere opprør og diskutere det som plager dem, vil de unngå å ta opp ting, og de vil unngå konfrontasjoner. De finner derfor mange teknikker som hjelper dem i å unngå diskusjoner slik at konfrontasjon forhindres. Ektefellene tar i det hele tatt ikke noe opp til diskusjon og meninger blir ikke utvekslet. Resultatet blir tap av intimitet, og det hersker kun formell vennlighet i forholdet. Dette er karakteristisk ved "avoidance"-mønsteret og minner om pseudo-gjensidighet.

Karakteristisk for det andre mønsteret er at ektefellene kronisk er i konflikt med hverandre. De kan ikke enes om hvem som skal kontrollere hvem i ekteskapet. Det er ofte mulig å få et par til å bli enige om en regel, men de kan ikke bestemme hvem som skal sette regelen. For eksempel: En hustru kan insistere på at hennes mann henger opp sine egne klær fordi hun ikke er hans tjenerinne. Han kan være enig i at hustruen ikke er hans tjenerinne, men han er ikke enig i at hun skal fortelle han hva han skal gjøre.

Barnets symptom tjener en familiefunksjon. Symptomene i barnet kan komme frem og bli brukt på en slik måte at ektefellene unngår å definere sitt forhold. Haley sier at selve symptomene også nødvendigvis vil beskrive forholdet. Et eksempel er en familie med et vanskelig barn. Han sier at når et slikt familieforhold blir patologisk, er det fordi man fornektekter ansvaret for symptomene og unngår å definere forholdet. Haley understreker de strategier medlemmene bruker for å opprettholde regelverket i familien.

La oss se om vi kan komme fram til en sammenfatning av sentrale tanker i det foregående. Vi kan se at identitet og identitetsbegrepet er meget sentralt. Når man observerer en familie er det viktig å spørre seg selv: "Hvilken type identitet prøver de å opprettholde eller hvilken type identitet prøver de å skape, eller hvilken type selv-avgrensingsprosesser opprettholder de?" Identitet er en prosess.

Noe annet det synes å være stor enighet om, er at vi er i stor utstrekning avhengig av hverandre for å opprettholde denne identitetsprosessen. Vi er avhengig av de forhold vi er involvert i. Vi ser at hvis et ektepar ikke er i stand til å oppleve sitt barn slik det virkelig er, men må projisere sine egne uakseptable følelser og sine egne behov på barnet, resulterer dette ikke bare i at barnet blir forvirret, men hindrer det også i å utvikle de kognitive strukturene det trenger. Hvis man har et rikt handlingsrepertoar, har man også en fleksibel identitet. Man kan tåle mange forandringer, man

kan tåle andre menneskers forskjellige identiteter, som man til og med kan bruke til utvikling av seg selv. Dersom en har snevre grenser for hvordan en kan handle og samhandle, så må en finne noen som kan spille med en innenfor ens grenser. Ethvert avvik er katastrofalt. Familieteoretikerne synes å enes om at i dys-funksjonelle familier er 1) mulighetene for variert adferd innskrenket og 2) avvik fra familiemeningssystemet symboliserer en overlevelsestrussel. Det er viktig å merke seg symbolikken. Det det hele dreier seg om, er ikke bare kamp, men det er også en kamp for å overleve. Her vil jeg tilføye selvaktelsesbegrepet, noe som de nevnte teoretikere ikke har vært nevneverdig opptatt av. Identitetsdannelse og dannelsen av strukturer som avgrenser selvet, har bl.a. som funksjon å opprettholde selvaktelsen og en følelse av egenverdi.

SAMMENFATNING

La meg prøve å oppsummere noe jeg tror er viktig:

- 1) Identitet, selvavgrensning og opprettholdelse av et selv er en prosess. Vi trenger andre mennesker for å definere oss, for å kunne avgrense oss selv fra andre, og denne prosessen er dynamisk.
- 2) Vi former familiemønstre for å opprettholde oss selv i psykologisk forstand. Mønstrene må ikke true vårt meningssystem og ikke utfordre oss på uprøvde handlinger. La oss for eksempel ta en kvinne som har vanskelig for å vise varme. Denne kvinnen vil ikke søke å finne en mann som er krevende på å få varme. Hvis hun gjorde det, ville hun måtte konfronteres med sitt problem. Dette ville igjen føre til trussel på selvavgrensning og evt. overlevelse. I et dys-funksjonelt forhold unngår man å definere forholdet. For eksempel kan et ektepar ha et forhold der regelen er at den ene skal være underdanig eller en regel om at de aldri skal krangle. Problemet er at disse reglene er eksplisitte og definerte. Et forhold som dette vil føre til at den ene ektefellen blir underdanig overfor den andre - ellers kan forholdet lede til åpen konflikt. På det bevisste plan unngår de å definere forholdet og unngår å ta ansvaret for denne definisjonen. På denne måten behøver en ikke forandre seg og ens meningssystem eller selvavgrensning blir ikke truet.
- 3) Vi har regler for alle samhandlingene. De reglene som enhver familie setter opp, er deler av familiesystemet. Reglene er innført for å beskytte handlingsmulighetene som skaper selvaktelse. Forandringer i familiesituasjonen, som det å få barn eller det at barna kommer i puberteten, kan føre til at reglene i forholdet må forandres. Reglene kan bli enda mer innsnevrede og rigide. På den annen side kan slike omveltninger forårsake regelforandringer som gir mulighet for vekst.

Referanser:

- Bowen, M. The psychotherapy with schizophrenia in the hospital and in private practice.
I Boxzormenyi-Nagy, I. & Framo, J.C.
Intensive Family Therapy.
1965 N.Y. Harper and Row.
- Brodey, W.M. Some family operations and schizophrenia.
1959 Arch. Gen. Psychiat., no. 1
- Haley, J. Strategies of psychotherapy.
1963 N.Y. Grune and Stratton
- Laing, R. D. Mystification, confusion and conflict.
I B-Nagy & Framo (1965) op. cit. (se Bowen, 1965).
- Lidz, T. et al. The intrafamilial environment of schizophrenic patient: VI.
The transmission of irrationality.
1958 Arch. Neurol. Psychiat. vol.79
- Wynne, L.C. et al. Pseudo-mutuality in the family relations of schizophrenics. (1958).
I Bell, N.W. & Vogel, E.F.
A Modern Introduction to the Family.
Glencoe, Ill., Free Press, 1968,
revised. HQ 728 F 68

